

GÖÇMENLERİN SAĞLIK HAKKI

Sağlık hakkına baktığımızda , “Anayasa’da ‘temel haklar’ arasında yer verilen bir hak olduğu gibi, Türkiye’nin taraf olduğu ve usulüne göre iç hukukuna dâhil ettiği uluslararası hukuk kaynakları tarafından düzenlenmiş bir ‘insan hakkı’dır. İnsan hakkı niteliği, sağlık hakkının hem Anayasa’nın 90. maddesinde konulan “esas alın(ma)” hükmü; hem de, 2. maddesinde yer verilen “insan haklarına saygılı (...) devlet” niteliği doğrultusunda anlaşılmasını gerektirir. Bu nedenle, ulusal hukukumuzda korunan sağlık hakkının özneleri, kapsamı ve sınırları incelenirken, doğrudan Anayasa’da düzenlenen hükümler yanında, insan hakları hukuku dolayısıyla ulusal hukukumuzda dahil olan hükümler de dikkate alınmalıdır”¹.

İnsan Hakları Evrensen Beyannamesi 1. maddesinde “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar” denmiş ve 25. Maddesinin ilk cümlesinde ise “Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır” denmiştir.

Daha önce dağınık olan Türkiye’de yaşayan göçmenlerle ilgili mevzuat (uluslararası sözleşme ve iç mevzuatta yer alan kurallar) 04.04.2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda adeta derlenmiştir. Burada mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma sahiplerinin ve sığınmacıların hukuki durumlarını ve haklarını düzenlemiştir. Türkiye, 1967 tarihli Mültecilerin Statüsüne Dair Protokol’e koyduğu çekince ile Avrupa ülkeleri dışından gelenleri mültecilik statüsü haricinde tutmaktadır. Kanuna göre **mülteci** “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir”. **Şartlı mülteci**, “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku

¹ Dr. Özgür Temiz, *Türk Hukukunda Bir Temel Hak Olarak Sağlık Hakkı*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 69, No. 1, 2014, s. 172

nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” **İkincil koruma** için ise, “Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak,

olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir” denmiştir. Uluslararası koruma başvurusu yapıp netice bekleyen kişilere ise **sığınmacı** denir. Tüm bu grupların, temel haklarını kullanmalarında çeşitli güçlükler bulunmaktadır. Statü kazanmak için başvuruların neticelenmesine kadar belgesiz olan veya tüm bu şartlara uymayıp belgesiz olanlar temel ihtiyaçlarına erişimde birçok engelle karşılaşmaktadır. Bunlardan biri de sağlık hakkıdır. 6458 sayılı Kanunun “haklar ve yükümlülükler” kısmınının 89. Maddesi 3. Fıkrasında başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin sağlıktan nasıl yararlanacakları belirtilmiştir. Buna göre; “a) Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar, 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabidir. Genel sağlık sigortasından faydalanacak kişilerin primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulur. Primleri Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir.

b) Sağlık güvencesi veya ödeme gücünün bulunduğu veya başvurunun sadece tıbbi tedavi görmek amacıyla yapıldığı sonradan anlaşılanlar, genel sağlık sigortalılıklarının sona erdirilmesi için en geç on gün içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilir ve yapılan tedavi ve ilaç masrafları ilgililerden geri alınır.”

Yani, başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin 5510 sayılı yasaya tabi olacaklarını, primlerinin Devletçe ayrı bir fondan karşılanacağını açıkça düzenlemiştir. Burada en önemli noktalardan biri her türlü başvuru sahiplerinin de genel sağlık sigortası kapsamında yer almasıdır. 6458 sayılı Kanun 5510 sayılı Kanun’da da değişiklik yapılmasına yol açarak md.3/1/27 başvuru sahibi buraya da eklenmiştir. Başvuru sahiplerinin GSS kapsamında olması

oldukça önemlidir çünkü bu kişilerin başvurularının neticelenmesi oldukça uzun süreleri alabilmekte ve bu zaman diliminde kişiler sağlık sorunlarını giderememekte veya ücret ödemek zorunda kalmaktalar. 5510 sayılı Kanunun 60. Maddesinde genel sağlık sigortalısı sayılanlar belirtilmiştir. 60/1/c/2 maddesinde “(Değişik: 4/4/2013-6458/123 md.) Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler” GSS kapsamındadır.

GSS kapsamına alınma ve haktan yararlanmaya başlama tarihi “başvuru tarihi” dir. 6458 Sayılı Kanun md.65 gereği, başvurular kural olarak Valiliklere yapılır ancak yurt içinde ya da sınırda kolluğa da başvuru yapılabilir; bu başvurular kolluk tarafından derhal Valiliğe ulaştırılır.

6458 Sayılı Kanun md.59/1/a gereği geri gönderme merkezlerinde “Yabancı tarafından bedeli karşılanamayan **acil ve temel sağlık hizmetleri ücretsiz verilir**”. Belgesiz olan göçmenler geri gönderme merkezlerindeki diğerlerine gönderilerek acil ve temel sağlık hizmetleri ücretsiz yararlandıklarına göre tüm belgesiz göçmenler acil ve temel sağlık hizmetleri ücretsiz yararlanabilir diyebiliriz. Ancak, sağlık hizmetlerinin sunumunda uygulamaya baktığımızda belgesiz göçmenlere “turist” gibi yaklaşılarak sağlık hizmet bedeli fatura edilmektedir.

23.07.2013 tarihli ve 25541 sayılı Bakan Onayı ile yürürlüğe konulan Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı Kapsamında Sunulacak Sağlık Hizmetleri Hakkında Yönerge’sinin amaç ve kapsamı madde 1’de belirlenmiştir. Buna göre;

“ (1) Bu Yönerge ile Ülkemize yurtdışından gelen uluslararası hastalar ile turistlere, kamu ve özel sağlık kuruluşlarında sunulacak sağlık hizmetlerinin usul ve esaslarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

(2) Bu Yönerge; 31/5/2006 tarihli ve **5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na tabi olmayan**; yurtdışında ikamet eden ve Türkiye’de oturma izni almamış, ülkemize belirli bir süre için eğitim amacı dışında yasal yollarla giriş yapmış olan kişilere sunulacak sağlık hizmetlerini kapsar” denmiştir. Yönergenin 13/e maddesi mültecileri, sığınmacıları ve bu statülere başvuru sahiplerini, vatansızları, insan ticareti mağdurlarını kapsamadığını hüküm altına almıştır. Bu statülere sahip olmayanlar göçmenler ise “turist” olarak muamele yapılmaktadır. Yönergenin 12. Maddesi 1. Fıkrasına göre ücretlendirme, “Bu Yönerge kapsamında verilecek sağlık hizmetlerinin bedeli 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu’nun 3/c maddesi hükmü uyarınca Genel Müdürlükçe belirlenir” denmiştir. Genel Müdürlükten kasıt “Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü”dür (md.3/c). Bu da “EK 6- Ücretlendirme Usul ve Esasları” olarak çıkarılan “Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Kapsamında Verilecek Sağlık Hizmetlerinin Ücretlendirme Usul ve Esasları”nda belirlenmiştir. Burada fiyatlar Türk vatandaşının ödediği ücretin 3 katı kadar yüksek tutulmuştur. Örneğin, “Bu fiyat tarifesi kapsamında yer alan kişilere yönelik yapılan bir işlem EK-1, EK-2, EK-3’ te

yer almayıp Sağlık Uygulama Tebliği ve Eklerinde yer alıyorsa Sağlık Uygulama Tebliği işlem puanı esas alınarak çarpan katsayısı 2,372 olarak faturalandırılır.

EK-1 paket fiyat listesinde; Robotik Cerrahi yöntemi ile yapılan ameliyatlara ve bu ameliyatlara ait fiyatlar belirtilmiştir. Ancak robotik cerrahi yöntemi başlığı altında belirtilmemiş bir işlemin robotik cerrahi yöntemi ile yapılması halinde EK-1 paket fiyatına %50 ilave edilerek ücretlendirilir.”

Ancak, bazı ülke menşeli kişilere iskonto uygulanmaktadır. Şöyle ki,

“A Grubu Ülkelere (Afganistan, Bangladeş, Çad, Endonezya, Filistin, Gana, Hindistan, Kenya, Moritanya, Nijerya, Pakistan, Somali, Sudan, Yemen-Benin,) **% 40 indirim** uygulanacak,

B Grubu Ülkelere (Arnavutluk, Azerbaycan, Belarus, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çin, Ermenistan, Gürcistan, Hırvatistan, Irak, İran, K.K.T.C, Karadağ, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Makedonya, Malezya, Mısır, Moldova, Özbekistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Suriye, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna, Yunanistan) **% 20 indirim** uygulanacak,

C Grubu Ülkelere (Cezayir, Çek Cumhuriyeti, Fas, Letonya, Libya, Litvanya, Lübnan, Malta, Polonya, Slovenya, Tunus, Ürdün) **% 10 indirim** uygulanacak olup diğer ülkelere indirim uygulanmayacaktır” denmiştir.

Oldukça yüklü meblağları ödeyemeyecek olan göçmenler Türkiye’de sağlık hizmetlerinden yararlanmada oldukça sıkıntı yaşamaktadırlar. Hastaneden Yabancılar Şubesi’ne teslim edilmemek için veya polise gitmemek nedeniyle hastalanmaları durumunda bazen hastanelere hiç başvuru yapamamaktadırlar.

Türkiye’ye yasal yollardan girmeyip, uluslararası koruma başvurusu da yapmayanların ise sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkının aşırı ücretlendirme nedeniyle bu haklarının sınırlandırıldığı görülmektedir. Ayrıca, polise bildirim nedeniyle sınır dışı edilme kaygısı nedeniyle bu grup en temel hakları olan sağlık hakkına erişememektedir.

Oysaki, Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne (AİHS) md.2’de yaşam hakkı güvenceye alınmış olup herkes için geçerlidir. AİHS’e taraf devletler, yaşam hakkı açısından pozitif yükümlülük, yani eylemde bulunma yükümlülüğü altındadırlar. Bu sebeple belgesi olsun veya olmasın tüm göçmenlerin yaşam hakkının korunması için gerekli sağlık hizmetlerinin sunulması gerekmektedir.

Sonuç olarak, mevzuat gereği 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında yer alan statüdeki ve başvuruda bulunan göçmenler GSS kapsamında olması

nedeniyle Türkiye’de sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanabilmekte ancak hiçbir belgesi olmayan göçmenler açısından sağlık sunumundan yararlanmaları sorun teşkil etmektedir. Bu göçmenlerin taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler çerçevesinde yaşam haklarının korunması gerekmekte olup temel sağlık hizmetlerinden maddi imkânları olmayanların ücretsiz olarak yararlanması sağlanmalıdır.